

دستورالعمل آگاهی رسانی عمومی و مشارکت مردمی در خصوص موجودات زنده تغییر یافته ژنتیکی در حوزه زیست محیطی

کارگروه تخصصی ایمنی زیستی سازمان حفاظت محیط زیست
زمستان ۱۳۹۶

مقدمه

عضویت جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۸۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. از این رو جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از اعضای این پروتکل موظف است نسبت به آگاهی رسانی و جلب مشارکت عمومی در زمینه انتقال مطمئن، جابجائی و رهاسازی موجودات زنده تغییر یافته ژنتیکی اقدام کند. این دستورالعمل به استناد ماده (۲۳) این پروتکل برای آگاهی رسانی و مشارکت عمومی در حوزه مأموریت های سازمان حفاظت محیط زیست در چارچوب قانون ایمنی زیستی جمهوری اسلامی ایران (مصوب سال ۱۳۸۸) تدوین است. هدف از این دستورالعمل "ارتقای آگاهی، آموزش و مشارکت عمومی در زمینه انتقال مطمئن، جابجائی، واردات، صادرات و رهاسازی موجودات زنده تغییر یافته ژنتیکی به منظور حفاظت از محیط زیست" است.

ماده ۲۳ قانون الحاق به پروتکل ایمنی زیستی کارتاها- آگاهی و مشارکت عمومی

۱- اعضاء باید:

الف - آگاهی، آموزش و مشارکت عمومی در زمینه انتقال، جابجائی و استفاده امن از موجودات زنده تغییر شکل یافته را در رابطه با حفظ و استفاده پایدار از تنوع زیستی بادر نظر گرفتن میزان خطر برای سلامت انسان ارتقاء داده و تسهیل کنند. در انجام این کارها، در موارد مقتضی اعضاء باید با سایر کشورها و نهادهای بین المللی همکاری کنند.

ب - برای تضمین این که آگاهی و آموزش عمومی در بردارنده دستیابی به اطلاعاتی در مورد موجودات زنده تغییر شکل یافته ای است که مطابق این پروتکل مشخص شده اند و ممکن است وارد شوند، تلاش کنند.

۲- اعضاء بایستی مطابق قوانین و مقررات مربوط خود، در فرآیند تصمیم گیری در خصوص موجودات زنده تغییر شکل یافته با عموم مردم مشورت کنند و نتایج چنین تصمیماتی در اختیار عموم بگذارند، در عین حال به اطلاعات محرمانه مطابق ماده (۲۱) نیز توجه مبذول دارند.

۳- هر عضو باید در مطلع کردن عموم مردم در مورد ابزارهای دستیابی عموم به اتاق تهاتر ایمنی زیستی تلاش کند.

ماده ۱: تعاریف

- منظور از اصطلاحات مندرج در این دستورالعمل، تعاریفی به شرح زیر است که منابعی از جمله قانون الحاق به پروتکل ایمنی زیستی کارتاگنا مصوب سال ۱۳۸۲ مجلس شورای اسلامی، قانون ایمنی زیستی جمهوری اسلامی ایران مصوب سال ۱۳۸۸ مجلس شورای اسلامی و آئین نامه بند ب ماده ۷ قانون ایمنی زیستی مصوب سال ۱۳۹۴ شورای ملی ایمنی زیستی بدست آمده‌اند:
- ۱-۱- **پروتکل**^۱: پروتکل ایمنی زیستی کارتاگنا که در تاریخ ۱۳۸۲/۵/۲۹ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است.
 - ۲-۱- **فناوری زیستی جدید**^۲: به استناد تعریف مندرج در پروتکل ایمنی زیستی کارتاگنا، فناوری زیستی جدید عبارت است از اعمال الف- روش‌های آزمایشگاهی کار با اسیدهای نوکلئیک از جمله اسید دی‌اکسی‌ریبونوکلئیک نوترکیب و انتقال مستقیم اسیدهای نوکلئیک به داخل سلول‌ها یا اندامک‌ها
ب- تلفیق سلول‌هایی که در یک خانواده طبقه‌بندی نمی‌شوند از طریق غلبه بر موانع تکثیر فیزیولوژیک طبیعی یا سطوح نوترکیبی که در روش‌های سنتی انتخاب و تولیدمثل، مورد استفاده قرار نمی‌گیرند.
 - ۳-۱- **ایمنی زیستی**^۳: مجموعه‌ای از تدابیر، سیاست‌ها، مقررات و روش‌هایی که برای تضمین بهره‌برداری از فواید فناوری زیستی جدید و پیشگیری از آثار سوء احتمالی کاربرد این فناوری بر تنوع زیستی، سلامت انسان، دام، گیاه و محیط زیست می‌باشد.
 - ۴-۱- **موجود زنده تغییر یافته ژنتیکی**^۴: به معنای هرگونه موجود زنده‌ای است که دارای ترکیب جدید مواد ژنتیکی است که از طریق استفاده از فناوری زیستی جدید به دست می‌آید.
 - ۵-۱- **موجود زنده** عبارت است از هر ماهیت زیستی که قابلیت تکثیر یا انتقال ماده ژنتیکی خود را داشته باشد از قبیل سازواره‌های سترون، ویروس‌ها و شبه ویروس‌ها
 - ۶-۱- **رها سازی**: عبارت از اولین انتشار غیرمحصور موجود زنده تغییر یافته ژنتیکی در محیط زیست طبیعی و کشاورزی به منظور تکثیر و یا تولید تجاری می‌باشد.
 - ۷-۱- **انتشار ناخواسته**: هرگونه انتشار غیرعمدی موجود زنده تغییر یافته ژنتیکی از جمله بر اثر حوادث غیرمترقبه است.
 - ۸-۱- **ارزیابی مخاطرات احتمالی زیست محیطی**: ارزیابی آثار احتمالی استفاده از موجودات زنده تغییر یافته ژنتیکی بر محیط زیست^۵ در مقایسه یا روش‌های متداول با استفاده از روش‌های متقن علمی
 - ۹-۱- **پایش زیست محیطی**: عبارت است از ارزیابی علمی آثار محقق شده استفاده از موجودات زنده تغییر یافته ژنتیکی بر محیط زیست در مقایسه یا روش‌های متداول پس از رها سازی.
 - ۱۰-۱- **مدیریت مخاطرات احتمالی زیست محیطی**: به معنای پیش بینی روش، مدیریت و کنترل مخاطرات احتمالی ناشی از رها سازی موجود زنده تغییر یافته ژنتیکی بر محیط زیست .
 - ۱۱-۱- **رخداد**^۶: هر لاین موجود زنده تغییر یافته ژنتیکی که از نظر نوع و تعداد تراژن وارد شده به ژنوم و محل تلفیق تراژن یا تراژن‌های مذکور در ژنوم آن موجود زنده منحصر به فرد است.

¹ Cartagena Protocol on Biosafety (CPB)

² Modern Biotechnology

³ Biosafety

⁴ Living modified organism (LMO)

^۵ در حیطه اختیارات سازمان حفاظت محیط زیست بر اساس قانون ملی ایمنی زیستی

⁶ Event

۱-۱۲- **اتاق تهاتر ایمنی زیستی**^۷: یک مکانیسم بین المللی که تحت پروتکل ایمنی زیستی کارتاها تاسیس شده است و هدف آن تسهیل در تبادل اطلاعات و اقدامات انجام شده توسط اعضای پروتکل در مورد موجودات زنده تغییر یافته ژنتیکی است.

۱-۱۳- **شورای ملی ایمنی زیستی**: شورایی است که از معاون اول رئیس جمهور، وزیر جهاد کشاورزی، رئیس سازمان حفاظت محیط زیست کشور، وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزیر علوم، تحقیقات و فناوری، یک نفر از اعضای انجمن های علمی - تخصصی فناوری زیستی جدید (تشکل های مردم نهاد) با درجه دکتری به پیشنهاد این تشکلها و تأیید وزیر علوم، تحقیقات و فناوری و با حکم رئیس جمهور، یک نفر از اعضای هیأت علمی مرتبط با ایمنی زیستی دانشگاهها (حداقل دانشیار) به پیشنهاد وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و با حکم رئیس جمهور و یک نفر از اعضای کمیسیون کشاورزی، آب و منابع طبیعی و یک نفر از اعضای کمیسیون بهداشت و درمان مجلس شورای اسلامی به انتخاب کمیسیون های مذکور و با رأی مجلس به عنوان ناظر تشکیل می گردد و سه وظیفه زیر را بعهده دارد:

الف - سیاستگذاری، تعیین و تصویب راهبردها در عرصه ایمنی زیستی و نظارت بر اجراء آن مطابق با مفاد این قانون

ب - هماهنگی بین وظایف قانونی دستگاه های اجرائی ذیصلاح با مقررات موضوع این قانون

ج - تصویب آئین نامه ها، دستورالعمل ها و ضوابط موضوع این قانون

۱-۱۴- **عرضه به بازار**: قرار دادن موجودات زنده تغییر یافته ژنتیکی در دسترس عموم پس از کسب مجوز.

۱-۱۵- **صادرات و واردات**: نقل و انتقال ارادی موجودات زنده تغییر یافته ژنتیکی از یک کشور به کشور دیگر.

۱-۱۶- **صادر کننده**: هر شخص حقیقی یا حقوقی که در قلمرو کشور صادر کننده که عضو پروتکل ایمنی زیستی کارتاها است، جهت صادر کردن موجود زنده تغییر یافته ژنتیکی اقدام می کند.

۱-۱۷- **وارد کننده**: هر شخص حقیقی یا حقوقی که در قلمرو کشور وارد کننده که عضو پروتکل ایمنی زیستی کارتاها است، جهت وارد کردن موجود زنده تغییر یافته ژنتیکی اقدام می کند.

۱-۱۸- **حمل و نقل عبوری یا جابجایی بین مرزی (ترانزیت)**^۸: هرگونه جابه جایی موجودات زنده تغییر یافته ژنتیکی از یک کشور به سایر کشورها از طریق مرزهای رسمی جمهوری اسلامی ایران.

۱-۱۹- **مکان غیر هدف**: مکانی که در آن موجود زنده تغییر یافته ژنتیکی موردنظر مجوز رهاسازی ندارد.

۱-۲۰- **رسانه های جمعی**: مجموعه ابزارهایی که برای ایجاد ارتباط با مخاطبان انبوه به کار گرفته می شوند. مانند صدا و سیما، رسانه های مکتوب، خبرگزاری ها، پایگاه های اطلاع رسانی و شبکه های اجتماعی مجازی

ماده ۲: شمول

دامنه شمول این دستورالعمل گزارش آگاهی رسانی عمومی و مشارکت مردمی در خصوص موجودات زنده تغییر یافته ژنتیکی در حوزه زیست محیطی بر اساس ماده ۲۳ قانون الحاق به پروتکل ایمنی زیستی کارتاها و قانون ایمنی زیستی جمهوری اسلامی ایران است.

⁷ Biosafety Clearing House (BCH)

⁸ Transit

ماده ۳: برنامه عملیاتی

الف: اقدامات در زمینه اطلاع رسانی

به منظور آگاهی رسانی و مشارکت عمومی در حوزه مأموریت‌های سازمان حفاظت محیط زیست در چارچوب قانون ایمنی زیستی جمهوری اسلامی ایران (مصوب سال ۱۳۸۸) اقدامات زیر انجام شود.

گروه هدف	اقدامات سازمان حفاظت محیط زیست	دستگاه های همکار
سیاستمداران و قانونگذاران در سطح کلان	تشکیل کنفرانس ها و جلسات تشکیل کارگاه ها ی ایمنی زیستی در حوزه زیست محیطی اطلاع رسانی در حوزه مرتبط با محیط زیست	- سازمان صدا و سیما - وزارت علوم، تحقیقات و فناوری - دانشگاهها و مراکز علمی و پژوهشی - وزارت صنعت، معدن و تجارت - مرجع ملی ایمنی زیستی - وزارت جهاد کشاورزی - انجمن های علمی مرتبط به ویژه انجمن ایمنی زیستی - سازمان ملی استاندارد و ...
واردکنندگان، صادرکنندگان، تولیدکنندگان، شرکت های دانش بنیان و کشاورزان	تشکیل کارگاه ها ی آموزشی ایمنی زیستی در حوزه محیط زیست تشکیل کنفرانس ها و جلسات اطلاع رسانی در حوزه مرتبط با محیط زیست همکاری و هماهنگی با سازمان های دولتی، نمایندگان سازمان ملل متحد، جامعه مدنی، صنعت، دانشگاه و عموم مردم در خصوص آگاهی رسانی عمومی در حوزه محیط زیست	سازمان صدا و سیما - دانشگاهها و مراکز علمی و پژوهشی - وزارت صنعت، معدن و تجارت - مرجع ملی ایمنی زیستی - وزارت جهاد کشاورزی - انجمن های علمی به ویژه انجمن ایمنی زیستی و ...
وزارت آموزش و پرورش و موسسات آموزش عالی	گنجانیدن مبحث فناوری زیستی جدید و ایمنی زیستی در برنامه های درسی مقاطع مختلف برنامه های فرهنگی و هنری، انیمیشن و پوسترهای مربوطه تشکیل کنفرانس ها و جلسات تشکیل کارگاه ها ی آموزشی ایمنی زیستی در حوزه محیط زیست	- وزارت آموزش و پرورش - ستاد توسعه زیست فناوری - مرجع ملی ایمنی زیستی - دانشگاهها و مراکز پژوهشی - سازمان صدا و سیما - انجمن های علمی به ویژه انجمن ایمنی زیستی - وزارت جهاد کشاورزی - وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و ...

<p>-دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی و پژوهشی ستاد توسعه زیست فناوری مرجع ملی ایمنی زیستی وزارت جهاد کشاورزی - سازمان صدا و سیما -انجمن های علمی ذیربط ...و</p>	<p>تشکیل کنفرانس ها و جلسات تشکیل کارگاه های آموزشی ایمنی زیستی در حوزه محیط زیست</p>	<p>پژوهشگران بیوتکنولوژی، محیط زیست و کشاورزی</p>
<p>- دانشگاهها و موسسات آموزش عالی و پژوهشی -انجمن های علمی - دبیر شورای ملی ایمنی زیستی - وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ...و</p>	<p>برگزاری کارگاه آموزشی در رابطه با جنبه های زیست محیطی پروتکل ایمنی زیستی کارتاها، قانون ملی ایمنی زیستی، مقرارت و دستورالعمل های مرتبط</p>	<p>خبرنگاران و اصحاب رسانه</p>
<p>- وزارت جهاد کشاورزی - مرجع ملی ایمنی زیستی - دانشگاهها و موسسات آموزش عالی و پژوهشی -انجمن های علمی - دبیر شورای ملی ایمنی زیستی - وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ...و</p>	<p>برگزاری کارگاه آموزشی در رابطه با جنبه های زیست محیطی پروتکل ایمنی زیستی کارتاها، قانون ملی ایمنی زیستی، مقرارت و دستورالعمل های مرتبط</p>	<p>سازمانهای مردم نهاد و عموم جامعه</p>

ب: اقدامات در زمینه مشارکت مردمی

همکاران	اقدامات سازمان حفاظت محیط زیست	گروه هدف
<p>- وزارت جهاد کشاورزی مرجع ملی ایمنی زیستی دانشگاهها و موسسات آموزش عالی و پژوهشی -انجمن های علمی - وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی دبیر شورای ملی ایمنی زیستی و ...</p>	<p>تشکیل جشنواره و نشست های هم اندیشی حمایت از تشکیل سمینارهای تخصصی ایمنی زیستی در حوزه محیط زیست حمایت از حضور انجمن های علمی در کمیته ها و کمیسیون های تخصصی تصمیم سازی سازمان حفاظت محیط زیست در زمینه ایمنی زیستی</p>	<p>انجمن های علمی و سازمانهای مردم نهاد</p>

ماده ۴: مبانی اطلاع رسانی

- رویکرد علمی و استفاده از منابع علمی معتبر سه گانه (۱- مقالات علمی پژوهشی معتبر نمایه شده در ISI ۲- گزارش رسمی سازمانهای معتبر بین المللی که جمهوری اسلامی ایران به صورت رسمی و تصویب مجلس شورای اسلامی به عضویت آن در آمده است. ۳- گزارش های رسمی و مستند مراجع ذی صلاح ملی در چارچوب قانون ملی ایمنی زیستی).
- اطلاعات بایستی بصورت علمی، ساده، مختصر و تاثیر گذار باشند و بر اساس گروه هدف سازمان یافته و ویرایش شده باشند.
- در خصوص اطلاع رسانی، اولویت با فعالیت ها و راه های ارتباطی است که بوسیله آن ها بتوان با کمترین هزینه به طیف وسیعی از مخاطبین اطلاع رسانی کرد.
- اطلاعات باید طبق یک برنامه زمانی مشخص و به موقع به عموم اعلام شود.
- دسترسی به اطلاعات مذکور باید برای عموم آسان باشد.

ماده ۵: ابزار اطلاع رسانی

- رسانه های نوشتاری (مکتوب) مانند نوشتن مقاله در ماهنامه ها و مجله ها و روزنامه و کتاب با استناد به منابع معتبر علمی سه گانه.
- رسانه های دیداری (تصویری) مانند تلویزیون و سینما، نشست ها در رسانه های جمعی (شامل جلسات پرسش و پاسخ)
- رسانه های شنیداری (صوتی) مانند پخش جلسات پرسش و پاسخ در رسانه های جمعی
- رسانه های شفاهی مانند برگزاری جلسات سخنرانی و کنفرانس و نشست
- فیلم، مستند، بروشور و سایر آثار مرتبط تهیه شده بر اساس اصول علمی
- رسانه های محیطی (تبلیغات محیطی) مانند بیلبردها و بنرها

ماده ۶: اجرای شدن دستورالعمل

این دستورالعمل پس از تایید کارگروه تخصصی ایمنی زیستی سازمان حفاظت محیط زیست و تایید کمیسیون هماهنگی شورای ملی ایمنی زیستی و تصویب شورای ملی ایمنی زیستی لازم الاجرا است. هرگونه تغییر در این دستور عمل مستلزم تایید کمیسیون هماهنگی شورای ملی ایمنی زیستی و تصویب شورای ملی ایمنی زیستی است.

کارگروه تخصصی ایمنی زیستی سازمان حفاظت محیط زیست موظف است گزارش سالانه فعالیت های خود در خصوص اجرای این دستورالعمل را به دبیرخانه شورای ملی ایمنی زیستی جهت طرح در شورای ملی ایمنی زیستی ارائه کند.

مسئولیت نظارت بر حسن اجرای این دستور عمل، برعهده دبیر شورای ملی ایمنی زیستی است.